

CULTUUR

ART DE COENE, de Kunstwerkstede te Kortrijk. Meubeldesign in het tweede kwart van de twintigste eeuw

NOËL HOSTENS

Deze bijdrage sluit aan op het artikel *De 'American dream' van Jozef De Coene in Kortrijk. Meubeldesign uit het eerste kwart van de twintigste eeuw* dat we in nummer 296 van dit tijdschrift publiceerden. In de inleiding tot dat artikel werden de drie grote De Coeneperiodes beknopt voorgesteld. Het artikel zelf handelde evenwel hoofdzakelijk over de eerste De Coeneperiode (1900-1925).

In deze bijdrage willen we, op basis van de steeds aangroeiende De Coene-informatie, de tweede periode nader belichten. Omdat De Coene tijdens deze kwarteeuw, van 1925 tot 1950, overwegend meubelen in art-decostijl produceerde, staat deze periode dan ook bekend als de 'art-decoperiode' van De Coene. Tijdens deze interbellumjaren groeide het bedrijf ook uit tot een wereldfirma met circa 3.000 werknemers. Om de omvang en kwaliteit van de meubelproductie uit de tweede periode zo nauwkeurig mogelijk te kunnen omschrijven en situeren, hebben we dit tijdperk, op basis van sub-art-decostijlen, nogmaals in drie 'subperiodes' onderverdeeld. We onderscheiden achtereenvolgens: de vroeg-art-decoperiode: circa 1925-1930; de hoog-art-decoperiode: circa 1930-1937 en de laat-art-decoperiode: circa 1937-1950.

Het begin van die drie subperiodes coincideert, toevallig of niet, telkens met de invoering binnen het bedrijf van nieuwe briefhoofden (respectievelijk in 1925, 1929 en 1937). Was dit het signaal om aan te geven dat men een nieuwe richting insloeg? Het einde van het art-decotijdperk in de meubelafdeling van De Coene valt samen met het overlijden in 1950 van haar stichter en voornaamste bezieler, Jozef De Coene.

Op het einde van de jaren veertig wordt de art-decostijl langzaam maar zeker verlaten voor het modernisme, de neo-stijlen en vanaf 1954 de Knollmeubelen.

De kunsthistorici die tussen 1950 en 2000 het art-decomeubilair van de Kunstwerkstede bestudeerd hebben, zijn op één hand te tellen. Er bestond nauwelijks belangstelling voor. Nadat de firma De Coene in 1975 opgehouden had te bestaan, was Frans Defour de eerste die in zijn standaardwerk *Belgische meubelkunst in de XXe eeuw. Van Horta tot heden* (Lannoo, 1979) aan *Het fenomeen De Coene* aandacht besteedde. Zijn boeiende verhandeling over De Coene wordt met enkele belangwekkende kleuren- en zwart-witfoto's, schematische tekeningen en aquarellen (bureau en stoel van het model Maeterlinck) uit de art-decoperiode geïllustreerd.

In de jaren tachtig bestond aan de Universiteit van Gent, onder de leiding van professor Adelbert Van de Walle, het 'Centrum voor wetenschappelijke studie van het meubel'. Het was ook Van de Walle die als promotor van de licentieverhandeling van Ingrid De Somer over *De Kortrijkse Kunstwerkstede Gebroeders De Coene* (1985) fungeerde. Voor haar studie kon De Somer in belangrijke mate steunen op de kennis, ervaring en documentatie van Leonce Dekeijser, professor aan het Gentse Architectuurinstituut Sint-Lucas en van 1948 tot 1951 medewerker van de firma De Coene. Haar verhandeling bevat o.a. een aantal kopieën van ontwerptekeningen en aquarellen uit de hier behandelde periode, waarvan de originelen evenwel voorlopig nog zoek zijn.

In 1988 organiseerde het Museum van Elsene een tentoonstelling *Art Déco Belgique 1920-1940*. In de catalogus bij deze tentoonstelling (onder de coördinatie van Pierre Loze en Dominique Vautier) zijn korte bijdragen over *Les Ateliers d'Art de Courtrai De Coene Frères, 1900-1974*, over *Albert Saverys, 1886-1964* en over *Géo Verbanck, 1881-1961* opgenomen. In 1989 verscheen in de catalogus van de Kortrijkse meubelbeurs 'Classic'

een tweetalig artikel van professor Daniël Ellegiers onder de titel: *Uit de eikel wordt de eik Jozef De Coene 1875-1950* (sic). Hierin werden twee kleurenfoto's van het hoog-art-decostudiomodel 'Oxford/Cambridge' uit de Kunstwerkstede afgedrukt.

Belangrijk voor de studie van het De Coenemeubel (zowel m.b.t. de productie als het design) was de 'Retrospectieve De Coene', die in 1995 in het Bouwcentrum Pottelberg te Kortrijk gehouden werd. Deze tentoonstelling heeft het De Coenemeubel opnieuw en volop in de belangstelling geplaatst en hierdoor de inventarisatie van dit erfgoed in een stroomversnelling gebracht. Sindsdien werden allerlei initiatieven genomen om dit patrimonium op te waarderen, te inventariseren, te bewaren en het aan het publiek bekend te maken. Ondertussen werden met dat doel jaarboeken, catalogi en artikels in vaktijdschriften en andere bladen gepubliceerd, waardoor we een beter inzicht in de meubelproductie van De Coene verwierven.

Steunend op deze publicaties en op ons eigen onderzoek kunnen we, zoals al aangegeven, de meubelproductie van de Kunstwerkstede De Coene tijdens de tweede periode (1925-1950) in drie subperiodes nanceren. Eén van de voornaamste doeleinden van ons onderzoek beoogt het zo volledig mogelijk in kaart brengen van de meubelproductie van de Kunstwerkstede De Coene. Onze bevindingen zijn gebaseerd op de reeds geïnventariseerde De Coenedocumenten uit de tweede artdecoperiode. Wij vermoeden dat deze documenten ons globaal een zicht geven op circa 50 % van de De Coeneproductie uit deze periode. Maar binnen de drie sub-art-decoperiodes zijn de reeds gekende De Coenebronnen op respectievelijk 25% (vroeg), 50% (hoog) en 75% (laat) te schatten. Naarmate nog meer De Coene-archieven en -realisaties naar boven komen, zullen de bevindingen moeten bijgesteld worden.



Van links naar rechts en van boven naar onder

Cover van de eerste aflevering van 'De Eikelaar/Le Glandifer', een publicatie die door de firma De Coene in november 1926 werd gedrukt.

Een dressoir die naar 'De Amsterdamse School/De Stijl' door de firma De Coene circa 1925 werd ontworpen.

Cover van een De Coenecatalogus die door de Brusselse uitgeverij Havas (J.Binet) circa 1935 werd gedrukt.

De Coenetoilettafel ('coiffeuse avec éclairage 1m60 en acajou drapé et loupe d'amboine') die circa 1935 van het slaapkamermodel 'Marianne' deel uitmaakte.

De Coenekleerkast, uit de Muziekkapel van Koningin Elisabeth, die naar het slaapkamermodel 'Anna' circa 1939 werd ontworpen.

Cover van één van de ongeveer vijf De Coenecatalogi die door de Brusselse uitgeverij M. Weissenbruch op het einde van de jaren dertig en in de jaren veertig gedrukt werden.

De vroeg-art-decoproperiode van circa 1925 tot 1930.

Het beste overzicht van de evolutie van de De Coenemeubelen tijdens deze periode bieden de boekjes van De Coenes eigen bedrijfsdrukkerij 'De Eikelaar/Le Glandifer'. Deze publicaties houden het midden tussen een wetenschappelijk tijdschrift en een publicitaire bedrijfscatalogus. Aangenomen wordt dat deze uitgaven onder de redactie van Stijn Streuvels tot stand kwamen (de productie van deze De Coenedrukkerij (circa 1925-1940) werd door Paul Thiers bestudeerd). De afbeeldingen van de opeenvolgende meubelproducties tijdens de jaren twintig laten ons een langzame stijlevolutie vaststellen. De omvangrijke De Coeneproducties op basis van neo-Franse stijlen werden vanaf ongeveer 1923 met producties die we al als art-decomodellen kunnen beschouwen, aangevuld. De echte doorbraak naar de (vroeg-)art-decostijl kwam er voor De Coene met de Expo van Parijs in 1925. De deelname van de firma aan deze tentoonstelling werd door Werner Adriaenssens uitvoerig bestudeerd. In 1999 hebben we in samenwerking met het 'Musée de Folklore' van Moeskroen deze stijlomslag in de grensstreek kunnen inventariseren. Het bleek dat het Kortrijkse bedrijf in de jaren twintig, dankzij haar dynamisme, haar ligging en haar uitstekende contacten in het interregionale gebied België- Noord-Frankrijk, een leiderspositie in de verkoop van kwaliteitsmeubelen had verworven.

Een aantal modellen uit deze vroeg-art-decoproperiode wordt gekenmerkt door plaketten die, naar een ontwerp van de Gentse beeldhouwer Geo Verbanck, op de meubelen werden aangebracht. Het Designmuseum Gent en het Koninklijk Museum voor Kunst en Geschiedenis te Brussel hebben De Coenemeubelen uit dit vroeg-art-deco-tijdperk in hun bezit. In deze periode zijn deze meubelen echter nog niet tot één art-decostijl gestroomlijnd.

'De Eikelaar/Le Glandifer' toont modellen die nog sterk op het werk van de Franse art-decodesigners van die tijd en op de Nederlandse kunststroming 'De Amsterdamse School/De Stijl' zijn geïnspireerd. Een voorbeeld van de Nederlandse invloed is een buffetkast die in het Kortrijkse Broelmuseum is opgesteld. Deze kast maakte deel uit van een volledige eetkamer. In Rotterdam konden we onlangs een De Coene-eetkamer inventariseren die eveneens aan de vormgeving van 'De Amsterdamse School/De Stijl' verwant is.

In deze jaren bracht De Coene ook twee catalogi voor de Engelse markt uit. Het aangeboden meubilair is een geslaagde mix

van art-deco en arts-and-craftselementen. Een andere kleine catalogus uit 1932 toont 32 afbeeldingen van belangrijke restaurants, hotels en cafés waarvan De Coene in deze vroeg-art-decoproperiode het interieur realiseerde. De ligging van deze horecazaken in Knokke, Rijsel, Gent, Oostende, Brussel, Antwerpen, Amiens, Gent... geeft een beeld van het interregionaal gebied waarbinnen de firma opereerde. Vijf van de 32 afbeeldingen hebben betrekking op het De Coene-interieur van het Brusselse Atlantahotel, naar een ontwerp van architect Michel Polak. Foto's van de meubelen en van het De Coene-interieur in het Atlantahotel werden in de studies van Frans Defour en Benoît Schoonbroodt opgenomen. De Gentse architect Jan-Albert Debondt ontwierp in die jaren de villa's voor de gebroeders Verbreyt te Sint-Niklaas en zijn eigen villa in Gent. Deze villa's werden door de firma De Coene ingericht. Moniek Bucquoye, Anthony Demey en Norbert Poulain hebben in verschillende tijdschriftartikelen deze realisaties beschreven. Op oude foto's van de villa's Verbreyt kan men de vroeg-art-deco-meubelen van De Coene bewonderen en bemerken dat gelijkenissen met 'De Amsterdamse School/De Stijl' niet ver te zoeken zijn. Met de verwezenlijking van het interieur van de villa Debondt te Gent zette De Coene een stap verder, namelijk naar de hoog-art-deco.

Volledigheidshalve willen we er wel aan toevoegen dat we uit deze vroeg-art-decojaren bijna geen ontwerptekeningen teruggevonden hebben. Naar schatting hebben we enkel zicht op een kwart van de ontwerpen uit deze periode.

De hoog-art-decoproperiode van circa 1930 tot 1937

De meubelmodellen van de firma De Coene werden in de grote(re) steden Brussel, Antwerpen, Luik, Gent, Namen en Kortrijk in prachtige toonzalen aan het brede publiek gepresenteerd. Het bedrijf nam ook deel aan de wereldtentoonstellingen van Antwerpen (1930), Brussel (1935; met een eigen paviljoen) en Parijs (1937). De deelname aan deze internationale exposities stelden de designers van De Coene voor bijzondere uitdagingen. Naar de toonzalen en wereldtentoonstellingen kwam immers een 'Europees publiek'. In de tekenzaal dienden de modellen dan ook zodanig ontworpen te worden dat ze niet alleen de Belgen, maar evenzeer buitenlanders waaronder Fransen, Duitsers en Nederlanders konden bekoren. Vanaf het begin van de jaren dertig slaagde de firma er als eerste in om op grote schaal een nieuw type meubel, dat men het 'Europees meubel' kan noemen, te realiseren.

Deze nieuwe visie en strategie van De Coene wordt voor het eerst zichtbaar op de wereldtentoonstelling van Antwerpen in 1930. We schatten dat vanaf dan maandelijks een nieuw 'Europees model' (eetkamer, slaapkamer, bureau...) door de tekenzaal van het bedrijf werd ontworpen. Van deze modellen werden dan telkens zes exemplaren gerealiseerd om ze in de verschillende toonzalen te exposeren.

Van sommige modellen (en daarom niet de minst geslaagde) werden nooit meer dan zes exemplaren gemaakt. Waarom sommige modellen slechts zesmaal en andere meer dan 100 keer werden uitgevoerd, hebben we nergens kunnen achterhalen. Naar het meerdere of mindere succes van de verschillende modellen werd tot nu toe geen onderzoek gedaan. Toch menen we, op basis van eigen onderzoek op het terrein (d.i. bij bezitters van De Coenemeubilair) en na studie van betreffende websites, op deze vraag al een voorlopig en partieel antwoord te kunnen formuleren. Ook de selectie van de art-decomeubelen die in 1939 voor het interieur van de 'Muziekkapel van Koningin Elisabeth' bij De Coene werd aangekocht geeft ons een idee welke toen de topmodellen van De Coene waren. Vóór 1939 stonden in de toonzaal van De Coene te Kortrijk circa 100 modellen opgesteld. Uit dit aanbod werden voor de muziekkapel de modellen Oxford/Cambridge, Anna, Paris, Jan/Jean en Erasmus gekozen. De catalogus van De Coenemeubelen die in de jaren dertig door de Brusselse uitgeverij Havas (J. Binet) gedrukt werd, toont een dertigtal hoog-art-decomodellen

Een goed inzicht in de manier van ontwerpen van de tekenzaal van De Coene (onder leiding van Arthur Deleu) krijgen we dankzij een volledig ontwerpalbum van het De Coenepaviljoen op de Wereldtentoonstelling van Brussel (1935). Een pakket De Coenedocumenten met 'blueprints' van de modellen Oxford/Cambridge en Anna, dat door een antiquariaat in San Francisco (USA) op het internet aangeboden werd, verfijnt dit inzicht nog. Deze blauwdrukken behoren tot de weinige schematische tekeningen van de modellen die uit de hoog-art-decoproperiode bekend zijn.

De hoog-art-decoproperiode binnen de firma De Coene werd afgesloten met de deelname aan de Expo van Parijs in 1937. Het Belgisch paviljoen op die tentoonstelling was een ontwerp van de gerenommeerde Belgische architect en hoogleraar Henry van de Velde. In het paviljoen waren verschillende De Coenemodellen, waaronder zwart gelakte luxemeubelen en meubelen van het model Oxford/Cambridge, te bewonderen. Men



Van links naar rechts en van boven naar onder
 Toonzaalfoto van een De Coeneslaapkamer die in een publicatie van 'De Eikelaar/Le Glandifer' circa 1930 is afgedrukt.
 Een model (kind) van een plakiet die de Gentse beeldhouwer Geo Verbanck voor de firma De Coene ontwierp om als versiering, in de vroeg-art-decoperiode, op de meubelen aan te brengen.
 Toonzaalfoto van het slaapkamermodel 'Colette' ('en acajou ondoyant') waarvan een andere toonzaalfoto in de De Coenecatalogus van Havas werd afgedrukt.
 Collage van foto's van de vier gevels van de maquette van het De Coenepaviljoen op de Expo van 1935 te Brussel.
 De Coene-embleem dat vanaf het einde van de jaren veertig door de firma aan de binnenkant van de linkerdeur van de meubelen werd aangebracht.
 Brief uit 1947 van P. Tytgat, De Coenedirecteur op het einde van de jaren veertig, aan een klant uit het Groot-Hertogdom Luxemburg

had ook radio's van de Nederlandse firma Philips uit Eindhoven in de stand geïntegreerd. In de jaren dertig produceerde het bedrijf dagelijks circa 1000 radiokasten voor Philips. De techniek om op grote schaal radiokasten te maken heeft men ook in andere meubelproducties kunnen toepassen. Ook al was het aantal exemplaren van een bepaald model beperkt, dan nog was het model zodanig opgevat dat er, indien nodig, grote hoeveelheden van konden geproduceerd worden. Deze industriële visie en marketingbenadering (via de ligging van de toonzalen) maakten dat de ontwerpen van de De Coenemeubelen op Europees vlak toonaangevend waren.

Ook kunnen we hier opmerken dat van bepaalde modellen, zoals bijvoorbeeld de eetkamers 'Teniers' en 'Rubens', geen ontwerptekeningen, noch toonzaalfoto's gevonden werden. Wij vragen ons af of er tussen de publicaties van 'De Eikelaar/Le Glandifer' enerzijds en de catalogus van 'Havas (J.Binet)' anderzijds geen publicatie ontbreekt die ons over de modellen van het begin van de jaren dertig zou kunnen informeren. Het lijkt erop dat er voor de periode tussen de Expo van Antwerpen in 1930 en de Expo van Brussel in 1935 essentiële documenten m.b.t. de firma De Coene ontbreken. De achtste en laatste aflevering van de Eikelaar *Bouw en Meubelkunst* dateert van april 1932. Het vaktijdschrift *Bâtir* verscheen maandelijks vanaf december 1932 (nr. 1) tot februari 1940 (nr. 87). In een vijftiental nummers zijn circa veertig foto's van De Coenerealisaties opgenomen.

De laat-art-decoperiode van 1937 tot 1950

Na de Wereldtentoonstelling van 1937 te Parijs nam de bewapeningswedloop in Europa hand over hand toe. Tijdens de bezetting zette De Coene de productie van meubelen verder. Door de fabricatie van barakken en schijnvliegtuigen voor de Duitsers kwam het bedrijf echter in de collaboratie terecht waardoor het na de oorlog onder sequester geplaatst werd.

Tijdens deze laatste periode kwamen de De Coene-ontwerpers opnieuw sterk onder de invloed van de Franse topdesigners van die tijd. Het is dan ook niet verwonderlijk dat hun ontwerpen in deze jaren steeds meer naar de Franse modellen terugkeren. Het resultaat daarvan werd opgenomen in een vijftal De Coenecatalogi van de Brusselse uitgeverij M. Weissenbruch. Recente kunstboeken over meubeldesign hebben de schoonheid van deze Franse glamourperiode (*Le style 40. Un moment de grâce pour l'art français*) op het vlak van meubeldesign uitvoerig belicht.

Het is de nieuwe generatie, namelijk de kinderen van Jozef en Adolf De Coene, van Arthur Deleu en Marcel Brunein, die de visie van de firma De Coene op het meubeldesign heeft verjongd. Zo stonden Cécile De Coene, een dochter van Jozef, en Albert Saverys, beiden kunstschilders, in contact met de toenmalige Franse avant-garde. Het levensverhaal van de De Coene-topdesigner Pol Vandenbulcke (1916-1974) illustreert de nauwe banden tussen de Franse en Belgische kunstkringen van kort vóór de Tweede Wereldoorlog.

Ten tijde van het sequester, met Pierre Tytgat als directeur, heeft de firma De Coene zich verzakelijkt. We hebben de indruk dat de sequesterdirectie de passie voor het meubeldesign slechts gedeeltelijk begreep. In deze periode werd ook een aantal nieuwe ontwerpers uit het Gentse, zoals Wilfried Pauwels en Leonce Dekeijser, aangehouden. Het is aan de veeleisendheid van een klant uit het Groot-Hertogdom Luxemburg (F. Veillet) die zich in 1947 grondig over de aangeboden De Coenemodellen wenste te informeren, te danken dat we catalogi, schematische tekeningen en vier prijslijsten van modellen uit de laat-art-decoperiode konden verwerven. De catalogi van de uitgeverij M. Weissenbruch vermelden naast de modellen voor het eerst ook verkoopprijzen. Deze prijzen slaan telkens op een volledig ensemble. Maar de vier prijslijsten bestemd voor F. Veillet laten ons toe de prijs per meubelstuk te kennen. De prijslijsten werden opgemaakt voor modellen die reeds in het midden van de jaren dertig en het begin van de jaren veertig werden ontworpen. Deze prijslijsten zijn zeer uitzonderlijk omdat pas in de laatste periode (1950-1975) systematisch catalogi met gedetailleerde prijzen gedrukt werden. De vier prijslijsten zijn slechts op circa 5 % van de door De Coene geproduceerde modellen van toepassing. Toch laten deze lijsten ons toe, via extrapolatie, de prijzen van de overige modellen uit de jaren dertig en veertig te schatten.

In de laat-art-decocatalogi van De Coene staan een zestal foto's afgedrukt die ook in het septembernummer van 1943 van het vaktijdschrift *l'Art de Bâtir* voorkomen. In een aantal bladzijden wordt de grote villa 'le manoir de Roumont' te Loverval van architect Maurice Hosdain besproken, een villa die volledig door De Coene werd ingericht.

Het is opmerkelijk hoe in deze derde subperiode de designers Deleu, Vandenbulcke, Pauwels, Delbeke, Dekeijser, Windels, Sililis... in navolging van hun Franse collega's,

Al tien jaar lang (1995-2005) inventariseren we De Coenemeubelen en verzamelen en beheren we De Coene-archieven. De kennis vervat in deze documenten wordt via tentoonstellingen, lezingen, publicaties en een website aan het publiek kenbaar gemaakt. In 1999, in volle dotcom-hype, ontstond de idee om een groot gedeelte van de archieven van de 'Kortrijkse Kunstwerkstede Gebroeders De Coene' digitaal te beheren. Om de omvang en de kwaliteit van de meubelproductie tussen circa 1900 en 1975 te omvatten hebben we de metafoor van de virtuele stad De Coene (75.000 inwoners) gelanceerd. In 2000 werd de domeinnaam www.decoeneartvillage.be aangevraagd om zo onze informatie met een breed publiek te delen. Via ons e-mailadres hostens.noel@skynet.be konden we interactief met 'Vrienden en Documentalisten van het De Coenemeubeldesign uit Kortrijk 1900-1975' communiceren. Op 17 juli 2003 werd de website operationeel. Deze inspanningen hebben ertoe geleid dat de De Coenewebsite een begrip is geworden. In artikelen en op onze website hebben we het meubeldesign en de productie van het bedrijf De Coene in drie stijlperiodes (eerste periode: art-nouveau, arts-and-crafts en neo-Franse stijlen; tweede periode: art-deco; derde periode: modernisme en Knollmeubelen) van telkens een kwart eeuw ingedeeld die met drie cirkels van een concentrische stad uit de twintigste eeuw overeenstemmen. Door deze inhoudelijke en structurele benadering van het erfgoed De Coene is de website www.decoeneartvillage.be bij de internationale zoekmachines niet onopgemerkt gebleven. Deze breedbandtechnologie is bij het lopend onderzoek dan ook een ideale hulp gebleven. Wij danken iedereen die aan het onderzoek van het 'De Coenemeubeldesign uit Kortrijk 1900-1975' heeft bijgedragen. Tevens worden we graag verder op de hoogte gebracht van eventuele bijkomende archiefstukken, ontwerpen en realisaties die in binnen- of buitenland gelokaliseerd kunnen worden.

de Grieks-Romeinse stijlen opnieuw als basis voor sommige modellen namen. In dit verband is het tekenend hoe een album van de firma uit de jaren veertig met knipsels (uit vaktijdschriften) over de Franse meubelontwerpers René Drouet, André Arbus, Domin en Genevrière Dominique, Jean Royère, Jacques Adnet... gevuld is. Door de firma De Coene werden in de jaren dertig en veertig een vijftiental albums met foto's en prachtige aquarellen (o.a. 'Projets Spé-

ciaux') van meubelen en interieurs bijgehouden om aan de beste klanten te kunnen tonen.

Naar schatting hebben we nog maar op 75% van de De Coenemeubelproductie uit deze laat-art-decoperiode een zicht.

In deze bijdrage konden we de omvangrijke en kwalitatieve De Coeneproduktie uit de tweede of de art-decoperiode (1925-1950) nauwelijks vatten. Zo zouden bijvoorbeeld belangrijke De Coene-inrichtingen uit de jaren dertig zoals het casino van Blankenberge en Namen in een afzonderlijk artikel kunnen belicht worden. Ook zijn op de De Coenelijnvoering, zoals we telkens in de drie sub-art-decopperiodes hebben toegelicht, verschillende uitzonderingen aan te stippen. We hopen dat we met deze bijdrage een eerste inzicht in deze tweede De Coeneperiode hebben kunnen uittekenen. In die zin is dit een bescheiden bijdrage tot het prachtige hoofdstuk van de 'Kortrijkse Kunstwerkstede Gebroeders De Coene' binnen de Belgische meubeldesigngeschiedenis.

BIBLIOGRAFIE

- A. Demey, *Geo Verbanck beeldhouwer*, Gent, 1995
N. Hostens, *De 'American dream' van Jozef De Coene in Kortrijk. Meubeldesign uit het eerste kwart van de twintigste eeuw*, in: *Kunsttijdschrift Vlaanderen*, 296 (jg 52, juni 2003), p.197-201
P. Huys, *Albert Saverys*, Tiel: Lannoo, 1983
B. Schoonbroodt, *Michel Polak, de L'Art Nouveau à l'Art Deco*, Brussel: De Beys, 2003.
K. Speelman, *De Kortrijkse Kunstwerkstede in de economische collaboratie*, in: *De Leiegouw*, 1997, pp. 227-333.

PLASTISCHE KUNSTEN

Kunst voor suiker of omgekeerd?

JEAN LUC MEULEMEESTER

Als dit tijdschriftnummer in de bus valt, heeft de tentoonstelling *El fruto de la fe. Zestiende-eeuwse Vlaamse kunst van het eiland La Palma* in de Gentse Kunsthall Sint-Pietersabdij al enkele weken zijn deuren gesloten*. Jammer, want voor de liefhebbers van 'oude' kunst was een bezoek daaraan wel een must. In twee grote zalen van dit voormalige benedictijnerklooster stonden namelijk een paar maanden lang op een meer dan esthetische manier een uitzonderlijk aanbod van vooral sculpturen opgesteld. Die opstelling zorgde ervoor dat de meest kritische bezoeker werd gecharmeerd en bijna in een religieus geïnspireerde trance werd geconfronteerd met een waaier aan minder bekende beelden en schilderijen van

Vlaamse origine die her en der op kleine en verrassende locaties van vooral het eiland La Palma worden bewaard. Vaak zijn het echte meesterwerken die in de godsdienstbeleving van de plaatselijke bevolking een uitzonderlijke rol speelden, daarom dikwijls werden getransformeerd en uitgroeiden tot sterk vereerde cultusobjecten. Ze zijn dus meer dan louter kunst. Dat ze meteen ook een stempel drukten op de evolutie van de lokale beeldproductie mogen we hier niet vergeten aan te halen. Ongetwijfeld werd iedere kunstliefhebber stil bij het zien van al dat moois, misschien werd de grootste atheïst niet volledig tot vrome godsvrucht bewogen, maar de combinatie van de sacrale ruimten, de dikwijls uitmuntende werken en de boeiende opstelling zorgden er in elk geval voor dat alle bezoekers met schroom een bedevaartstocht langs deze hoogtepunten van de Vlaamse kunst konden maken. Dat het lezen van de bijhorende onderschriften of van het gratis aangeboden gidsboekje door de specifiek gerichte belichting, die maakte dat de innemende sfeer niet verloren ging, soms moeilijk lukte, nemen we er graag bij.

Tussen Vlaanderen en dit exotisch eiland – nog steeds een toeristische voltreffer voor hen die van zon, zee en zand dromen – bestond al vroeg een innige relatie. Niet alleen professionele renners, basketballers of voetballers trekken er in de winter heen om hun trainingsschema in orde te houden, ook natuurliefhebbers zoeken deze Canarische – zo genoemd omdat Spanjaarden daar in



Dit beeld stelt Sint-Anna-te-Drieën voor (gepolychromeerd hout), uitgevoerd in het begin van de zestiende eeuw in Antwerpen. Zoutleeuw, Sint-Leonarduskerk [persfoto]

1402 grote bloedhonden zouden hebben aangetroffen – eilandengroep op om uitgedoofde vulkanen te bestuderen of de plantengroei te bewonderen. Romeinse 'Marokkanen' genoten tijdens de Oudheid al van de weelde van de bloemensoorten en omschreef Homerus deze archipel soms niet als 'de eilanden van de gelukkigaligen'. Maar de relatie tussen de lage landen aan de zee en La Palma is diepgaander. Tussen beide werd onophoudelijk gereisd. Schepen transporteerden vanuit het zuidelijk gelegen eiland rietsuiker – toen een duur luxe-product – naar het noordelijke Vlaanderen en keerden terug met karrenvrachten kunstwerken, naast schilderijen vooral beelden. De autochtone Guanchen smaakten blijkbaar gretig de Vlaamse kunst uit de tweede helft van de vijftiende en uit het begin van de zestiende eeuw. Nadien floreerde die bloeiende handel niet meer. Dat ook Vlaamse geslachten zich op dit katholieke eiland vestigden, er als kooplui werkten of zich ontfermden over plantages, lijkt een logische evolutie. Een reeks straat- en familienamen aldaar herinnert nog aan deze aanwezigheid. Deze immigranten vermengden zich met de lokale bevolking, maar stimuleerden ongetwijfeld meteen de invoer van religieuze kunst bedoeld voor kerken, kapellen en privé-devotie als vruchten voor het geloof. Juist die devotie, maar ook de vaststelling dat op die eilanden noch een beeldenstorm met godsdienstoorlogen, noch een Franse revolutie heeft plaatsgevonden, verklaart de aanwezigheid van zoveel authenticiteit. Wel valt het op dat het



Dit beeld stelt Sint-Anna-te-Drieën voor (hout met sporen van polychromie; h. 80 cm), uitgevoerd omstreeks 1510-1520 in Antwerpen. Santa Cruz de la Palma, privé-verzameling [persfoto]